

ne

Kampanja za uvođenje

za

USTAV

ljajte

direktne demokratije

nas!!!

u Ustav BiH

Izdaje:
U.G. Zašto ne

Ova studija je bazirana na studiji "Neposredna demokratija i Ustav Bosne i Hercegovine".

Autor studije:
Goran Marković

Autori publikacije:
Goran Marković
Darko Brkan

Dizajn:
Boris Brkan

Podržano od:
Švajcarske ambasade u BiH
Švajcarskog ureda za saradnju i razvoj (SDC)

Ova publikacija ne mora obavezno sadržavati stanovište Švajcarske ambasade i Švajcarskog ureda za saradnju i razvoj (SDC). Mišljenja iznesena u ovoj publikaciji predstavljaju stavove autora.

This publication does not necessarily reflect the views of the Swiss Embassy and Swiss Cooperation Office (SDC). Opinions expressed in this publication are those of the author.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Embassy of Switzerland
Swiss Cooperation Office Bosnia and Herzegovina

Ne zaUSTAVljajte nas!

Kampanja za uvođenje direktne demokratije u Ustav BiH je inicijativa koja za cilj ima da građanima i građankama BiH omogući da direktno učestvuju u donošenju odluka i funkcioniranju vlasti i bez posredovanja svojih političkih predstavnika. To bi značilo omogućavanje modela u kojima će građani/ke sami moći da odlučuju o pojedinim pitanjima (referendum), da traže donošenje pojedinih odluka, zakona ili održavanje referenduma (narodna inicijativa), odbace pojedine pogrešne odluke predstavnika vlasti (narodni veto) ili da traže ostavke onih za koje smatraju da ne rade dobro svoj posao (narodni opoziv). Također, tražićemo i da se poboljša radnička participacija, odnosno da se radnicima/cama omogući veći stepen učešća u upravljanju preduzećima.

U proteklim godinama, imamo sa jedne strane potpuno nezadovoljstvo i nepovjerenje građana i građanki u rad institucija vlasti u BiH, a sa druge strane sve više zahtjeva istih da uzmu stvari u svoje ruke i aktivnije se uključe u donošenje odluka i vođenje društva i države. Građani i građanke su počeli sve više da uviđaju da glasanje na izborima i čekanje sljedećih nije dovoljno da bi njihovi interesi bili zadovoljeni, te smatraju da je potrebno da se uključe i traže svoja prava na druge načine. Zbog svega toga, u posljednje vrijeme imamo sve više građanskih inicijativa, protesta, štrajkova, peticija, zahtjeva za donošenje zakona i mjera, zahtjeva za smjenu predstavnika vlasti i sl., što sve daje dodatne motive za pokretanje inicijative koja bi građanima i građankama dala u ruke pravne

mehanizme preko kojih bi mogli da uzmu direktnije učešće u donošenju odluka i krojenju vlastite sudbine.

Direktna demokratija, također, nije novi pojam u svijetu – većina država svijeta ima neke od ustanova direktne demokratije, koje koriste na različite načine – kao mehanizme kontinuirane kontrole vlasti na različitim nivoima, ali i povremeno kao mehanizam za donošenje bitnih odluka i zakona. Direktna demokratija je, stoga, ustaljeni mehanizam u svim demokratskim društvima svijeta i čini kompletan sistem demokratskim bližim običnima građanima/kama.

Ova kampanja ima za cilj da, kroz reformu najvažnijeg pravnog dokumenta Bosne i Hercegovine, Ustava, kao i nekolicine zakona koji se tiču ovog problema, uvede direktnu demokratiju u BiH društvo. U isto vrijeme, ova kampanja ima namjeru da sistematizira i mali broj već postojećih provizija za direktnu demokratiju (u okviru Ustava Republike Srpske, Zakona o referendumu Republike Srpske i Zakona o lokalnoj samoupravi), te da donese regulative koje bi u potpunosti definisale prava građana/ki po ovim pitanjima i omogući im alate koji će definitivno promijeniti političku sliku u BiH i uvesti novu dozu ozbiljnosti i odgovornosti u politički sistem u BiH. I na kraju, ovakav pristup rješavanju ovog problema bi trebao proizvesti jedan potpuno novi model mijenjanja Ustava BiH kroz pozitivne kampanje u interesu građana i građanki, a bez politiziranja i isključivanja javnosti iz ovog procesa.

Ustav svake države sadrži norme o nosiocu suvereniteta, oblicima u kojima se suverenitet ostvaruje, te o organizaciji i vršenju državne vlasti. Iako moderni ustavi normiraju model predstavničke demokratije, u kome dominantnu ulogu u procesu političkog odlučivanja igraju predstavničke institucije i političke elite, često se ostavlja određen prostor za neposredno učešće građana/ki u donošenju odluka. Smatra se da građani/ke, koji su ustavom definisani kao nosioci najviše vlasti u državi, na taj način mogu, barem ograničeno, učestvovati u odlučivanju bez posredovanja svojih političkih predstavnika/ca. Da bi se građanima/kama, kojima formalno pripada najviša vlast u državi, obezbijedilo neposredno učešće u odlučivanju, ustavi priznaju i uređuju institute neposredne demokratije, kao što su referendum, plebiscit, narodni veto, narodna inicijativa i druge.

Često se ističe mišljenje da nije dovoljno da građani/ke jednom u nekoliko godina biraju svoje predstavnike u predstavničke organe, jer u periodu između izbora ne mogu uticati na njihove odluke, ne samo zbog toga što ne postoji pravna veza između birača i njihovih predstavnika, već i zato što su političke stranke duboko birokratizovane i pod kontrolom partijskih elita. Stoga se građanima/kama moraju obezbijediti mehanizmi putem kojih će oni sami, obilazeći u određenoj mjeri partijske elite, učestvovati u odlučivanju i time postati aktivniji društveni činilac. Sve rečeno važi i za Bosnu i Hercegovinu. Dodatno, BiH se karakteriše vrlo visokim nivoom korupcije, zloupotrebe ovlasti, kao i potpunim nedostatkom, kako institucionalnih, tako i neinstitucionalnih, mehanizama pozivanja na odgovornost; pored toga, BiH se nalazi u procesu neuređene, kriminalizovane tranzicije u kojoj pogrešne odluke i nerad vlasti imaju posebno pogubne dugoročne negativne efekte. Zbog toga je uvođenje ovakvih mehanizama prijeko potrebno i od suštinskog značaja.

1. Pojam i oblici neposredne demokratije

Pod neposrednom demokratijom se podrazumijevaju različiti oblici neposrednog učešća građana/ki u procesu odlučivanja na raznim nivoima vršenja javne vlasti. Posredstvom njih građani/ke povećavaju nivo svog društvenog i političkog aktivizma i nastoje pronaći svoju ulogu u političkom životu pored i mimo političkih elita. Neposredna demokratija znači da građani/ke sami, bez posredovanja političkih elita i van predstavničkih institucija, kakav je parlament, učestvuju u donošenju političkih odluka i/ili usvajanju ili izmjenama pravnih akata, počev od ustava i drugih pravnih akata domaćeg prava do međunarodnih ugovora čiji je potpisnik njihova država.

Najznačajniji instituti neposredne demokratije su referendum, plebiscit, narodna inicijativa, narodni veto i zborovi (skupštine) građana. Referendum je institut neposredne demokratije putem kojeg se građani neposredno izjašnjavaju za ili protiv prijedloga nekog pravnog akta ili druge mjere koju vlast želi preduzeti ili ju je već preduzela. Građani se na referendumu najčešće izjašnjavaju o prijedlogu zakona koji parlament tek treba usvojiti ili o zakonu koji je parlament već usvojio, mada neki ustavi poznaju i izjašnjavanje građana o ustavnim tekstovima. Takođe su poznati referendumi kojim se regulišu pitanja iz oblasti međunarodnih odnosa.

Narodna inicijativa je institut neposredne demokratije koji daje građanima/kama pravo zakonodavne inicijative. Umjesto da prijedlozi zakona potiču isključivo od poslanika, vlade ili šefa države, unaprijed određenom broju građana/ki se daje pravo da predlože donošenje određenog zakona ili drugog akta iz nadležnosti parlamenta. U tom slučaju, parlament je dužan da tu inicijativu uzme u razmatranje, odnosno da pokrene zakonodavni postupak kao da je prijedlog za donošenje zakona ili drugog akta potekao od nekog drugog ovlaštenog predlagača kako je to definirano trenutnim zakonskim rješenjima. Nakon što prijedlog prođe proceduru, o njemu se izjašnjava zakonodavno tijelo, a ako to ustav dotiče

države dopušta, postoji i mogućnost da se građani/ke izjasne o prijedlogu zakona na referendumu. Narodnim vetom građani/ke ukidaju važenje postojećeg zakona.

Kako ističu neki autori, to je najblaži oblik učešća građana/ki u zakonodavnoj vlasti, jer oni ne predlažu donošenje zakona, niti glasaju o njegovom usvajanju, nego samo odlučuju o njegovom ukidanju nakon što je već usvojen. Poništavanjem zakona putem narodnog veta, smatra se da on nije ni bio donesen.

2. Odnos neposredne i posredne demokratije u modernim društvima

Moderna društva koja se određuju kao demokratska jesu društva posredne demokratije. To znači da građani/ke, odnosno narod kao politički entitet, ukoliko su određeni kao titulari suvereniteta, odnosno nosioci najviše vlasti u državi, mogu tu vlast ostvarivati posredstvom svojih političkih predstavnika/ca koje biraju u određene političke institucije. Na prvom mjestu imamo u vidu da su građani/ke predstavljeni u zakonodavnom tijelu od strane pripadnika/ca političkih stranaka ili, što je znatno rjeđe, nezavisnih kandidata/kinja.

Građanin/ka se, dakle, svodi na ulogu birača, koji je u periodima između izbora manje-više pasivan, a čiji se glas nastoji dobiti jednom u četiri ili pet godina, što je najčešći period u kome se održavaju izbori. Političke elite, koje upravljaju političkim strankama, se ponašaju kao kakvi poslovni subjekti, koji na političko tržište iznose svoju „robu“ – izborne programe, za koje žele zainteresovati što više „kupaca“ – birača. Svaka partijska elita, koja uprkos unutrašnje formalne stranačke demokratije ima punu i neupitnu kontrolu nad svojom političkom strankom, nastoji se što bolje pripremiti za izbore, a potom i za vršenje vlasti, što joj, prije svega, služi za ostvarenje interesa onih društvenih grupa koje zastupa, a to sasvim sigurno nije narod kao cjelina, a najčešće ni većina pripadnika/ca naroda.

Kažemo da je postojeći model demokratije „u osnovi“ kompetitivno-elitistički zato što ustavi mnogih država predviđaju neposredno učešće građana/ki u odlučivanju kao dodatak predstavničkoj ili posrednoj demokratiji. Iako moderne demokratije ne dovode u pitanje odlučujuću ulogu političkih elita u procesu odlučivanja, formalno-pravno postoje mogućnosti da građani/ke povremeno neposredno odlučuju o određenim pitanjima.

Naravno, uvijek se mogu dovesti u pitanje domašaj i stvarni značaj instituta neposredne demokratije u političkim režimima u kojima građani/ke nemaju na raspolaganju finansijska sredstva, medijsku kontrolu i razvijenu stranačku i drugu infrastrukturu, što je nužno kako bi savladali eventualni otpor političkih elita i ubijedili većinu pripadnika/ca društva da učestvuju u nekom obliku neposredne demokratije, a zatim i da glasaju na određeni način.

U svakom slučaju, čak i kada ne postoje uslovi za njihovu čestu primjenu, instituti neposredne demokratije predstavljaju korisnu i nužnu korekciju još uvijek dominantnog modela predstavničke demokratije i ograničavaju, mada ne ugrožavaju, moć političkih elita. Ustavno-pravno priznanje neposredne demokratije, a zatim i razrada njenih instituta kroz zakonske akte, je nužna pretpostavka njihove primjene. Jasno je da sâmo njihovo priznanje u ustavnim i zakonskim tekstovima nije dovoljno za njihovu djelotvornu primjenu, ali je izvjesna garancija da će građani/ke, ukoliko konkretni društveni uslovi budu povoljni, moći da ih koriste. Osim toga, uvođenje ovakvih mehanizama direktno djeluje na izgradnju političke kulture koja se kreće u pravcu većeg učešća građana/ki u procesu odlučivanja i izgradnju građanske svijesti o moći civilnog društva i građana/ki u mijenjanju odluka koje direktno utiču na njihov život.

U mnogim društvima i državama svijeta postoje provizije za direktnu demokratiju i njene različite tipove. Ovdje ćemo dati pregled nekih od njih:

Refendum

- o Švicarska – referendum je ustavna kategorija, postoje referendumi različitog tipa, a građani/ke mogu tražiti i potpunu reviziju ustava
- o Italija – referendum je također ustavna kategorija, čak su održana i dva ustavotvorna referenduma 2001. i 2006. godine
- o SAD – u dobrom dijelu saveznih država postoji referendum, pa i referendum za ustavne promjene – postoji i jasna procedura u kojoj se 2/3 država moraju izjasniti za reformu ustava da bi inicijativa bila važeća
- o Referendumi su mogući i u većem broju država, a neke od njih su: Kanada, Australija, Irska (gdje su ustavni referendumi obavezni), Švedska, Francuska, Španija, Finska, Srbija, Hrvatska
- o Većina evropskih zemalja se o evropskom Ustavu izjašnjavala putem referenduma

Narodna inicijativa

- o Švicarska – u Ustavu Švicarske još od 1891. godine, od kada su podnesene ukupno 162 inicijative za različite zakone, moguća je čak i inicijativa za reviziju ustava sa 100.000 potpisa
- o Italija – moguće je podnijeti narodnu inicijativu ukoliko se skupi 50.000 potpisa
- o SAD – veliki broj saveznih država priznaje narodnu inicijativu kao sredstvo direktne demokratije
- o Narodna inicijativa postoji i u Španiji, Irskoj, Srbiji (30.000 potpisa potrebno za inicijativu), kao i u većini drugih država Evrope u nekom obliku

Narodni veto

- o Švicarska – postoji kao dio narodne inicijative
- o SAD – u određenom broju država moguće je u potpunosti staviti van snage donijete zakone i odredbe
- o U većini drugih zemalja, ako ne postoje direktne odredbe za narodni veto, kroz narodnu inicijativu (a negdje i kroz referendum) je moguće staviti van snage veliku većinu zakona

Narodni opoziv

- o SAD – većina saveznih država, kao i nižih nivoa vlasti, imaju instituciju opoziva koja putem peticije vrlo efikasno djeluje u razrješenju dužnosti vlastodržaca
- o U većini država koje imaju instance referenduma i narodne inicijative, postoji mogućnost da bude podnesena i inicijativa za opoziv nekog nosioca vlasti ili cijele institucije

Radnička participacija

- o Uređena zakonima svih zemalja EU, kao i mnogih drugih država
- o Zemlje EU koje imaju razvijene oblike radničke participacije su: Austrija, Danska, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Luksemburg, Holandija i Švedska, a sve one imaju mnogo bolje ekonomske pokazatelje i rezultate u pogledu nivoa zaposlenosti, bruto dohotku per capita, produktivnosti rada i sl.

Ustav Bosne i Hercegovine predviđa model posredne, predstavničke demokratije u kome je uloga građanina/ki svedena na puki dio glasačke mašine koji se jednom u četiri godine opredjeljuje za kandidate/kinje političkih stranaka.

Imajući u vidu da je Ustav pisan u vrijeme kada je bilo sporno sâmo postojanje države Bosne i Hercegovine, a njeno društvo je praktično tek trebalo integrisati iz tri odvojena snažno nacionalno obilježena društva, ustavotvorac je težio postizanju takvog institucionalnog mehanizma koji bi omogućio minimalne uslove za funkcionisanje države i donošenje odluka. Cilj ustavotvorca je bio da udovolji interesima nacionalnih političkih elita, dok je građanin/ke zanemaren/a.

Osim toga, u proteklom periodu su predstavnici, vlasti u tolikoj mjeri zanemarivali interese građana/ki i njihove želje, tako da su zbog vlastitih interesa propuštali donijeti zakonodavne odluke koje bi tretirale ovo pitanje. U isto vrijeme, upravo iz navedenih razloga, kao i zbog sve većeg pokušaja korištenja metoda direktne demokratije (peticije GROZD-a pred parlamentarne izbore 2006. godine, peticije za smjenu kantonalnih i gradskih vlasti u Sarajevu 2008. godine, peticije za različite zakone i odluke u proteklim godinama i sl.), artikulisala se jasna potreba građana/ki za uvođenjem zakonskih regulativa koje će tretirati ovo pitanje i donijeti rješenja koja će zadovoljiti građane/ke

BiH.

Ustav Bosne i Hercegovine, za razliku od velikog broja modernih ustava i, kako smo vidjeli, ustava nekih od najznačajnijih građanskih demokratija, ne predviđa mogućnost neposrednog odlučivanja građana/ki.

Ustav BiH također ne predviđa učešće radnika/ca u upravljanju, dok zakonske regulative govore o radničkoj participaciji, ali isključivo u savjetodavnom obliku, konsultiranjem u procesu odlučivanja, što radnicima/cama daje vrlo ograničena prava. Treba imati na umu da je bosanskohercegovačko društvo, prema zvaničnoj ideološkoj formulaciji, „društvo u tranziciji“, koje se, između ostalog, karakteriše velikim socijalnim raslojavanjem, formalnim ograničavanjem i faktičkim nepoštovanjem socijalnih i ekonomskih prava. Kako bi društvene klase i slojevi koji se uobičajeno nazivaju „tranzicijski gubitnici“ mogli efikasno zaštititi ova prava, ona treba da budu izričito priznata Ustavom, čime se stvaraju formalno-pravne pretpostavke za njihovu bolju

USTAV Bosne i Hercegovine

**(sa prijedlozima amandmana koji osiguravaju
odredbe direktne demokratije)**

PREAMBULA

Oslanjajući se na poštovanje ljudskog dostojanstva, slobode i jednakosti,
Posvećeni miru, pravdi, toleranciji i pomirenju,
Ubijedeni da demokratski organi vlasti i pravične procedure najbolje stvaraju miroljubive odnose unutar pluralističkog društva,
U želji da podstaknu opšte blagostanje i ekonomski razvoj kroz zaštitu privatnog vlasništva i unapređenje tržišne privrede,
Vođeni ciljevima i načelima Povelje Ujedinjenih naroda,
Opredijeljeni za suverenitet, teritorijalni integritet i političku nezavisnost Bosne i Hercegovine u skladu sa međunarodnim pravom,
Odlučni da osiguraju puno poštovanje međunarodnog humanitarnog prava,
Inspirisani Univerzalnom Deklaracijom o ljudskim pravima, Međunarodnim paktovima o građanskim i političkim pravima, odnosno o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, i Deklaracijom o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičkim manjinama, kao i drugim instrumentima ljudskih prava,
Podsjećajući se na Osnovna načela usaglašena u Ženevi 8. 9. 1995. godine i u Njujorku 26. 9. 1995. godine, Bošnjaci, Hrvati i Srbi, kao konstitutivni narodi (u zajednici s ostalima), i građani Bosne i Hercegovine ovim utvrđuju Ustav Bosne i Hercegovine:

Član I

Bosna i Hercegovina

1. Kontinuitet

Republika Bosna i Hercegovina, čije je zvanično ime od sada "Bosna i Hercegovina", nastavlja svoje pravno postojanje po međunarodnom pravu kao država, sa unutrašnjom strukturom modificiranom ovim Ustavom, i sa postojećim međunarodno priznatim granicama. Ona ostaje država članica Ujedinjenih naroda i može kao Bosna i Hercegovina zadržati članstvo ili zatražiti prijem u organizacijama unutar sistema Ujedinjenih naroda, kao i u drugim međunarodnim organizacijama.

2. Demokratska načela

Bosna i Hercegovina je demokratska država koja funkcioniše u skladu sa zakonom i na osnovu slobodnih i demokratskih izbora

2. Određenje države.

Bosna i Hercegovina je socijalna, pravna i demokratska država, u kojoj tri konstitutivna naroda (zajedno sa pripadnicima nacionalnih manjina i etničkih grupa) i građani vrše vlast neposredno i posredstvom slobodno izabраниh predstavnika.

3. Sastav

Bosna i Hercegovina se sastoji od dva entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske (u daljem tekstu "entiteti").

4. Kretanje roba, usluga, kapitala i lica

Postoji sloboda kretanja širom Bosne i Hercegovine. Bosna i Hercegovina i entiteti neće ometati punu slobodu kretanja, lica, roba, usluga i kapitala širom Bosne i Hercegovine. Nijedan entitet neće provoditi bilo kakvu kontrolu na granici između entiteta.

5. Glavni grad

Glavni grad Bosne i Hercegovine je Sarajevo.

6. Simboli

Bosna i Hercegovina će imati one simbole koje svojom odlukom odredi Parlamentarna skupština i potvrdi Predsjedništvo.

7. Državljanstvo

Postoji državljanstvo Bosne i Hercegovine, koje reguliše Parlamentarna skupština i državljanstvo svakog entiteta koje regulišu sami entiteti, pod uslovom da:

a) Svi državljani bilo kojeg entiteta su, samim tim, državljani Bosne i Hercegovine.

b) Nijedno lice ne može biti arbitrarno lišeno državljanstva Bosne i Hercegovine, ili državljanstva entiteta, ili na drugi način ostavljeno bez državljanstva. Niko ne može biti lišen državljanstva Bosne i Hercegovine, ili entiteta, po bilo kojem osnovu kao što je pol, rasa, boja, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili bilo koji drugi status.

c) Sva lica koja su bila državljani Republike Bosne i Hercegovine, neposredno prije stupanja na snagu ovog Ustava, su državljani Bosne i Hercegovine. Državljanstvo lica koja su naturalizovana poslije 6. 4. 1992. godine, a prije stupanja na snagu ovog Ustava, regulisaće Parlamentarna skupština.

d) Državljan Bosne i Hercegovine mogu imati državljanstvo druge države, pod uslovom da postoji bilateralni ugovor između Bosne i Hercegovine i te države kojim se to pitanje uređuje, a koji je odobrila Parlamentarna skupština u skladu sa članom IV, stav 4, tačka (d). Lica sa dvojnim državljanstvom mogu glasati u Bosni i Hercegovini i u entitetima samo ako je Bosna i Hercegovina država njihovog prebivališta.

e) Državljanin Bosne i Hercegovine u inostranstvu uživa zaštitu Bosne i Hercegovine. Svaki entitet može izdavati pasoše Bosne i Hercegovine svojim državljanima, na način kako je to regulisala Parlamentarna skupština. Bosna i Hercegovina može izdavati pasoše onim državljanima kojima pasoš nije izdat od strane entiteta. Uspostaviće se centralni registar svih pasoša izdatih od strane entiteta i od strane Bosne i Hercegovine.

Član II

Ljudska prava i osnovne slobode

1. Ljudska prava

Bosna i Hercegovina i oba entiteta će osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. U tu svrhu postoji Komisija za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu, kao što je predviđeno u Aneksu 6 Opšteg okvirnog sporazuma.

2. Međunarodni standardi

Prava i slobode predviđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima.

3. Katalog prava

Sva lica na teritoriji Bosne i Hercegovine uživaju ljudska prava i slobode iz stava 2. ovog člana, što uključuje:

- a) Pravo na život.
- b) Pravo lica da ne bude podvrgnuto mučenju niti nečovječnom ili ponižavajućem tretmanu ili kazni.
- c) Pravo lica da ne bude držano u ropstvu ili potčinjenosti, ili na prisilnom ili obaveznom radu.
- d) Pravo na ličnu slobodu i sigurnost.
- e) Pravo na pravično saslušanje u građanskim i krivičnim stvarima i druga prava u vezi sa krivičnim postupkom.
- f) Pravo na privatni i porodični život, dom i prepisku.
- g) Slobodu misli, savjesti i vjere.
- h) Slobodu izražavanja.
- i) Slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima.
- j) Pravo na brak i zasnivanje porodice.
- k) Pravo na imovinu.
- l) Pravo na obrazovanje.
- m) Pravo na slobodu kretanja i prebivališta.

n) pravo na rad;

o) pravo na ograničeno radno vrijeme, dnevni i sedmični odmor, plaćeni godišnji odmor i odsustva;

p) pravo na zaštitu na radu;

r) pravo na materijalnu naknadu za slučaj privremene nezaposlenosti;

s) pravo radnika na prekvalifikaciju i dokvalifikaciju;

t) pravo zaposlenih i članova njihovih porodica na socijalnu sigurnost i socijalno osiguranje;

u) pravo na štrajk;

v) sloboda sindikalnog udruživanja i djelovanja;

z) pravo radnika da, u skladu sa zakonom, imaju najmanje jednu trećinu predstavnika u upravnim organima preduzeća i ustanova, te da posredstvom svojih posebnih i obligatornih

organa učestvuju u upravljanju preduzećima.

4. Nediskriminacija

Uživanje prava i sloboda, predviđenih u ovom članu ili u međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I ovog Ustava, osigurano je svim licima u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojem osnovu kao što je pol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status.

5. Izbjeglice i raseljena lica

Sve izbjeglice i raseljena lica imaju pravo da se slobodno vrate u svoje domove. Oni imaju pravo, u skladu sa Aneksom 7 Opšteg okvirnog sporazuma, da im se vrati imovina koje su bili lišeni za vrijeme neprijateljstava od 1991. i da dobiju kompenzaciju za svu takvu imovinu, koja im ne može biti vraćena. Sve obaveze ili izjave u vezi sa takvom imovinom, koje su date pod prisilom, ništave su.

6. Implementacija

Bosna i Hercegovina, i svi sudovi, ustanove, organi vlasti, te organi kojima posredno rukovode entiteti ili koji djeluju unutar entiteta podvrgnuti su, odnosno primjenjuju ljudska prava i osnovne slobode na koje je ukazano u stavu 2.

7. Međunarodni sporazumi

Bosna i Hercegovina će ostati ili postati strana ugovornica međunarodnih sporazuma pobrojanih u Aneksu I ovog Ustava.

8. Saradnja

Svi nadležni organi vlasti u Bosni i Hercegovini će sarađivati sa, i obezbijediti neograničen pristup:

svim međunarodnim posmatračkim mehanizmima ljudskih prava koji se uspostave za Bosnu i Hercegovinu; nadzornim tijelima koja se uspostave bilo kojim međunarodnim sporazumom navedenim u Aneksu I ovog Ustava; Međunarodnom tribunalu za bivšu Jugoslaviju (a naročito će se pridržavati naredbi koje su izdate po članu 29. Statuta Tribunala); i bilo kojoj drugoj organizaciji ovlaštenoj od strane Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda sa mandatom koji se tiče ljudskih prava ili humanitarnog prava.

Član III

Nadležnosti i odnosi između institucija Bosne i Hercegovine i entiteta

1. Nadležnosti institucija

Bosne i Hercegovine

Sljedeća pitanja su u nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine:

- a) Vanjska politika.
- b) Vanjskotrgovinska politika.
- c) Carinska politika.
- d) Monetarna politika, kao što je predviđeno članom VII.
- e) Finansiranje institucija i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine.
- f) Politika i regulisanje pitanja imigracije, izbjeglica i azila.
- g) Provođenje međunarodnih i međuentitetskih krivičnihopravnih propisa, uključujući i odnose sa Interpolom.
- h) Uspostavljanje i funkcionisanje zajedničkih i međunarodnih komunikacijskih sredstava.
- i) Regulisanje međuentitetskog transporta.
- j) Kontrola vazdušnog saobraćaja.

2. Nadležnosti entiteta

(a) Entiteti imaju pravo da uspostavljaju posebne paralelne odnose sa susjednim državama, u skladu sa suverenitetom i teritorijalnim integritetom Bosne i Hercegovine.

(b) Svaki entitet će pružiti svu potrebnu pomoć vladi Bosne i Hercegovine kako bi joj se omogućilo da ispoštuje međunarodne obaveze Bosne i Hercegovine, s tim da će finansijske obaveze u koje je ušao jedan entitet bez saglasnosti drugog, a prije izbora Parlamentarne skupštine i Predsjedništva Bosne i Hercegovine, ostati obaveza tog entiteta osim ukoliko je ta obaveza neophodna za nastavak članstva Bosne i Hercegovine u nekoj međunarodnoj organizaciji.

(c) Entiteti će ispuniti sve uslove za pravnu sigurnost i zaštitu lica pod svojom jurisdikcijom održavanjem civilnih ustanova za primjenu pravnih propisa, koje će funkcionisati u skladu sa međunarodno priznatim standardima uz poštovanje međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda, iz člana II ovog Ustava, i poduzimanjem ostalih odgovarajućih mjera.

(d) Svaki entitet može također sklapati sporazume sa državama i međunarodnim organizacijama uz saglasnost Parlamentarne skupštine. Parlamentarna skupština može zakonom predvidjeti da za određene vrste sporazuma takva saglasnost nije potrebna.

3. Pravni poredak i nadležnosti institucija

(a) Sve vladine funkcije i ovlaštenja koja nisu ovim Ustavom izričito povjerena institucijama Bosne i Hercegovine pripadaju entitetima.

(b) Entiteti i sve njihove administrativne jedinice će se u potpunosti pridržavati ovog Ustava, kojim se stavljaju van snage zakonske odredbe Bosne i Hercegovine i ustavne i zakonske odredbe entiteta koje mu nisu saglasne, kao i odluka institucija Bosne i Hercegovine. Opšta načela međunarodnog prava su sastavni dio pravnog poretka Bosne i Hercegovine i entiteta.

4. Koordinacija

Predsjedništvo može odlučiti da podstakne međuentitetsku koordinaciju u stvarima koje se ne nalaze u okviru nadležnosti Bosne i Hercegovine predviđenim ovim Ustavom, izuzev ako se u konkretnom slučaju jedan entitet tome usprotivi.

5. Dodatne nadležnosti

(a) Bosna i Hercegovina će preuzeti nadležnosti u onim stvarima u kojima se o tome postigne saglasnost entiteta; stvarima koje su predviđene u Aneksima 5-8 Opšteg okvirnog sporazuma; ili koje su potrebne za očuvanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta, političke nezavisnosti i međunarodnog subjektiviteta Bosne i Hercegovine, u skladu sa podjelom nadležnosti među institucijama Bosne i Hercegovine. Dodatne institucije mogu biti uspostavljene prema potrebi za vršenje ovih nadležnosti.

(b) U periodu od 6 mjeseci od stupanja na snagu ovog Ustava, entiteti će početi pregovore s ciljem uključivanja i drugih pitanja u nadležnost institucija Bosne i Hercegovine, uključujući korištenje izvora energije, i zajedničke privredne projekte.

Član IV

Parlamentarna skupština

Parlamentarna skupština ima dva doma: Dom naroda i Predstavnički dom

1. Dom naroda

Dom naroda se sastoji od 15 delegata, od kojih su dvije trećine iz Federacije (uključujući pet Hrvata i pet Bošnjaka) i jedna trećina iz Republike Srpske (pet Srba).

(a) Nominovane hrvatske, odnosno bošnjačke delegate iz Federacije biraju hrvatski odnosno bošnjački delegati u Domu naroda Federacije. Delegate iz Republike Srpske bira Narodna skupština Republike Srpske.

(b) Devet članova doma naroda sačinjava kvorum, pod uslovom da su prisutna najmanje tri bošnjaka, tri hrvata i tri srpska delegata.

2. Predstavnički dom

Predstavnički dom se sastoji od 42 člana, od kojih se dvije trećine biraju sa teritorije Federacije, a jedna trećina sa teritorije Republike Srpske.

(a) Članovi Predstavničkog doma biraju se neposredno iz svog entiteta, u skladu sa izbornim zakonom kojeg će donijeti Parlamentarna skupština. Međutim, prvi izbori će biti održani u skladu sa Aneksom 3 Opšteg okvirnog sporazuma.

(b) Najmanje 10% birača upisanih u birački spisak u jednoj izbornoj jedinici formiranoj u svrhu izbora poslanika u Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine ima pravo podnijeti prijedlog za opoziv bilo kog poslanika biranog u Predstavnički dom u toj izbornoj jedinici. O opozivu se neposredno izjašnjavaju birači upisani u birački spisak u toj izbornoj jedinici, što se bliže uređuje Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine.

~~(c)~~ (b) Većina svih članova izabranih u Predstavnički dom sačinjava kvorum.

3. Procedura

(a) I jedan i drugi dom će biti sazvani u Sarajevu, najkasnije 30 dana nakon njihovog izbora.

(b) Svaki dom će većinom glasova usvojiti svoj poslovnik o radu i izabrati među svojim članovima jednog Srbina, jednog Bošnjaka i jednog Hrvata za predsjedavajućeg i zamjenike predsjedavajućeg, s tim da će mjesto predsjedavajućeg rotirati između ova tri lica.

(c) Pravo predlaganja zakona i drugih akata iz nadležnosti Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine imaju svaki poslanik Predstavničkog doma, svaki delegat Doma naroda, Savjet ministara Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo Bosne i Hercegovine i najmanje 5.000 birača.

(d)

~~(e)~~ Sve zakonodavne odluke moraju biti odobrene od strane oba doma.

~~(c)~~ Sve odluke u oba doma donose se većinom glasova onih koji su prisutni i glasaju. Delegati i članovi će ulagati najveće napore kako bi većina uključivala najmanje jednu trećinu glasova delegata ili članova sa teritorije svakog entiteta. Ukoliko većina ne uključuje jednu trećinu glasova delegata ili članova sa teritorije svakog entiteta, predsjedavajući i njegovi zamjenici će, radeći kao komisija, nastojati da u roku od tri dana od glasanja postignu saglasnost. Ukoliko ta nastojanja ne uspiju, odluke će se donijeti većinom onih koji su prisutni i glasaju, pod uslovom da glasovi protiv ne

uključuju dvije trećine, ili više, delegata ili članova izabranih iz svakog entiteta.

- (f) ~~(e)~~ Predložena odluka Parlamentarne skupštine može biti proglašena destruktivnom po vitalni interes bošnjačkog, hrvatskog ili srpskog naroda većinom glasova iz reda bošnjačkih, hrvatskih ili srpskih delegata izabranih u skladu sa stavom 1, tačka (a). Za donošenje takve odluke biće potrebna saglasnost Doma naroda, izglasana od strane većine bošnjačkih, većine hrvatskih i većine srpskih delegata koji su prisutni i glasaju.
- (g) ~~(f)~~ Kada većina bošnjačkih, hrvatskih ili srpskih delegata stavi primjedbu na pozivanje na tačku (e), predsjedavajući Doma naroda će odmah sazvati Zajedničku komisiju, koja se sastoji od tri delegata, od kojih je svaki izabran iz redova bošnjačkih, hrvatskih i srpskih delegata, u cilju razrješenja tog pitanja. Ukoliko to Komisija ne uspije u roku od pet dana, predmet se upućuje Ustavnom sudu koji će po hitnom postupku preispitati proceduralnu ispravnost slučaja.

(h) Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine može odlučiti da o pitanjima iz svoje nadležnosti raspiše referendum na kome će građani donijeti obavezujuću odluku o dotičnom pitanju. Ukoliko najmanje 30.000 građana zahtijeva raspisivanje referenduma, Parlamentarna skupština će biti dužna da ga raspiše, a odluka donesena na referendumu će biti obavezujuća. Parlamentarna skupština će biti dužna da raspiše referendum o pitanjima iz svoje nadležnosti ako to zahtijeva najmanje 20.000 građana, s tim da odluka na referendumu neće biti obavezujuća. Zakonom o referendumu se određuju pitanja koja se tiču državnog uređenja i organizacije vlasti Bosne i Hercegovine, te zaštite vitalnih nacionalnih interesa o kojima se, nakon izjašnjavanja građana na referendumu, može izjašnjavati Dom naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine ukoliko to zahtijeva klub delegata jednog konstitutivnog naroda. Ukoliko građani na referendumu donesu pozitivnu odluku o reviziji Ustava, ona može stupiti na snagu samo ako je potvrdi većina delegata iz reda svakog konstitutivnog naroda u Domu naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

- (i) ~~(c)~~ Dom naroda se može raspustiti odlukom Predsjedništva ili samog Doma, pod uslovom da je odluka Doma o raspuštanju donijeta većinom koja uključuje većinu delegata iz reda najmanje dva naroda, bošnjačkog, hrvatskog ili srpskog. Dom naroda koji je izabran u prvim izborima poslije stupanja na snagu ovog Ustava ne može biti raspušten.
- (j) ~~(f)~~ Odluke Parlamentarne skupštine neće stupiti na snagu prije nego što budu objavljene.
- (g) (i) Kompletni zapisnici sa rasprava u oba doma biće objavljivani, a njihove sjednice će, osim u izuzetnim situacijama u skladu sa poslovnikom, biti javne.
- (i) Delegati i članovi ne mogu biti pozivani na krivičnu ili građansku odgovornost u pogledu bilo kojeg čina izvršenog u okviru dužnosti u Parlamentarnoj skupštini.

4. Ovlaštenja

Parlamentarna skupština je nadležna za:

- Donošenje zakona koji su potrebni za provođenje odluka Predsjedništva ili za vršenje funkcija Skupštine po ovom Ustavu.
- Odlučivanje o izvorima i iznosu sredstava za rad institucija Bosne i Hercegovine i za međunarodne obaveze Bosne i Hercegovine.
- Odobranje budžeta za institucije Bosne i Hercegovine.
- Odlučivanje o saglasnosti za ratifikaciju ugovora.
- Ostala pitanja koja su potrebna da se provedu njene dužnosti, ili koja su joj dodijeljena zajedničkim sporazumom entiteta.

Član V **Predsjedništvo**

Predsjedništvo Bosne i Hercegovine se sastoji od tri člana: jednog Bošnjaka i jednog Hrvata, koji se svaki biraju neposredno sa teritorije Federacije, i jednog Srbina, koji se bira neposredno sa teritorije Republike Srpske.

1. Izbor i trajanje mandata

(a) Članovi Predsjedništva biraju se neposredno u svakom entitetu (tako da svaki glasač glasa za popunjavanje jednog mjesta u Predsjedništvu), u skladu sa izbornim zakonom kojeg donosi Parlamentarna skupština. Međutim, prvi izbori će se održati u skladu sa Aneksom 3. Opšteg okvirnog sporazuma. Bilo koje upražnjeno mjesto u Predsjedništvu će biti popunjeno od strane odgovarajućeg entiteta, u skladu sa zakonom koji će donijeti Parlamentarna skupština.

(b) Mandat članova Predsjedništva koji su izabrani na prvim izborima traje dvije godine; mandat članova izabranih nakon toga će biti četiri godine. Članovi Predsjedništva mogu biti birani još jedan uzastopni mandat, a nakon toga nemaju pravo izbora u Predsjedništvo prije isteka četverogodišnjeg roka.

2. Procedura

(a) Predsjedništvo će usvojiti svoj poslovnik o radu koji će predvidjeti adekvatan vremenski rok za najavu sjednica Predsjedništva.

(b) Članovi Predsjedništva će između sebe imenovati jednog člana za predsjedavajućeg. U prvom mandatu Predsjedništva, predsjedavajući će biti onaj član koji je dobio najveći broj glasova. Poslije toga, način izbora predsjedavajućeg, rotacijom ili na drugi način, odrediće Parlamentarna skupština u skladu sa članom IV, stav 3.

(c) Predsjedništvo će nastojati da usvoji sve odluke Predsjedništva – tj. one koje se tiču pitanja koja proizilaze iz člana V/3., tačke (a) do (e) – putem konsenzusa. Takve odluke mogu, pod uslovima iz tačke (d) ovog stava, usvojiti dva člana ukoliko svi pokušaji da se dostigne konsenzus ne uspiju.

(d) Član Predsjedništva koji se ne slaže sa odlukom, može odluku Predsjedništva proglasiti destruktivnom po vitalni interes entiteta za teritoriju sa koje je izabran, pod uslovom da to učini u roku od tri dana po njenom usvajanju. Takva odluka će biti odmah upućena Narodnoj skupštini Republike Srpske, ukoliko je tu izjavu dao član sa te teritorije; bošnjačkim delegatima u Domu naroda Federacije, ukoliko je takvu izjavu dao bošnjački član; ili hrvatskim delegatima u istom tijelu, ukoliko je tu izjavu dao hrvatski član. Ukoliko takav proglas bude potvrđen dvotrećinskom većinom glasova u roku od 10 dana po upućivanju, osporavana odluka Predsjedništva neće imati učinka.

3. Ovlaštenja

Predsjedništvo je nadležno za: a) Vođenje vanjske politike Bosne i Hercegovine.

b) Imenovanje ambasadora i drugih međunarodnih predstavnika Bosne i Hercegovine, od kojih najviše dvije trećine mogu biti odabrani sa teritorije Federacije.

c) Predstavljanje Bosne i Hercegovine u međunarodnim i evropskim organizacijama i institucijama i traženje članstva u onim međunarodnim organizacijama i institucijama u kojima Bosna i Hercegovina nije član.

d) Vođenje pregovora za zaključenje međunarodnih ugovora Bosne i Hercegovine, otkazivanje i, uz saglasnost Parlamentarne skupštine, ratifikovanje takvih ugovora.

e) Izvršavanje odluka Parlamentarne skupštine.

f) Predlaganje godišnjeg budžeta Parlamentarnoj skupštini, uz preporuku Vijeća ministara.

g) Podnošenje izvještaja o rashodima Predsjedništva Parlamentarnoj skupštini na njen zahtjev, ali najmanje jedanput godišnje.

h) Koordinaciju, pema potrebi, sa međunarodnim i nevladinim organizacijama u Bosni i Hercegovini.

i) Vršenje drugih djelatnosti koje mogu biti potrebne za obavljanje dužnosti koje mu prenesu Parlamentarna skupština, ili na koje pristanu entiteti.

4. Vijeće ministara

Predsjedništvo će imenovati predsjedavajućeg Vijeća ministara koji će preuzeti dužnost po odobrenju Predstavničkog doma. Predsjedavajući će imenovati ministra vanjskih poslova, ministra vanjske trgovine i druge ministre po potrebi, a koji će preuzeti dužnost po odobrenju Predstavničkog doma.

(a) Predsjedavajući i ministri zajedno sačinjavaju Vijeće ministara i odgovorni su za provođenje politike i odluka Bosne i Hercegovine u oblastima kako je naznačeno u stavovima 1, 4 i 5 člana III, o čemu podnose izvještaj Parlamentarnoj skupštini (uključujući, najmanje jedanput godišnje, izvještaj o rashodima Bosne i Hercegovine).

(b) Najviše dvije trećine svih ministara mogu biti imenovani sa teritorije Federacije. Predsjedavajući će, također, imenovati zamjenike ministara (koji neće biti iz istog konstitutivnog naroda kao i njihovi ministri), koji će preuzeti dužnost nakon odobrenja Predstavničkog doma.

(c) Vijeće ministara će podnijeti ostavku ukoliko mu Parlamentarna skupština izglasa nepovjerenje.

5. Stalni komitet

(a) Svaki član Predsjedništva će, po službenoj dužnosti, vršiti funkciju civilnog zapovjednika oružanih snaga. Nijedan entitet neće prijetiti silom niti upotrebljavati silu protiv drugog entiteta i ni pod kakvim okolnostima oružane snage jednog entiteta ne smiju ući niti boraviti na teritoriji drugog entiteta bez saglasnosti njegove vlade i Predsjedništva Bosne i Hercegovine. Sve oružane snage u Bosni i Hercegovini će funkcionisati u skladu sa suverenitetom i teritorijalnim integritetom Bosne i Hercegovine.

(b) Članovi Predsjedništva će izabrati Stalni komitet za vojna pitanja koji će koordinirati aktivnosti oružanih snaga u Bosni i Hercegovini. Članovi Predsjedništva ujedno su i članovi Stalnog komiteta.

Član VI **Ustavni sud**

1. Sastav

Ustavni sud Bosne i Hercegovine sastoji se od devet članova.

(a) Četiri člana bira Predstavnički dom Federacije, a dva člana Skupština Republike Srpske. Preostala tri člana bira predsjednik Evropskog suda za ljudska prava nakon konsultacije sa Predsjedništvom.

(b) Sudije će biti istaknuti pravници visokog moralnog ugleda. Svako ko udovoljava takvoj kvalifikaciji i ima pravo glasa može biti imenovan za sudiju Ustavnog suda. Sudije koje bira predsjednik Evropskog suda za ljudska prava ne mogu biti državljani Bosne i Hercegovine ili bilo koje susjedne države.

(c) Mandat sudija imenovanih u prvom sazivu biće pet godina, izuzev ako podnesu ostavku ili budu s razlogom razriješeni na osnovu konsenzusa ostalih sudija. Sudije koje su imenovani u prvom sazivu ne mogu biti reimenovani. Sudije koje će biti imenovani nakon prvog saziva služiće do navršanih 70 godina života, izuzev ako podnesu osvaku ili budu s razlogom razriješeni na osnovu konsenzusa ostalih sudija.

(d) Za imenovanja koja se budu vršila nakon isteka perioda od pet godina od prvih imenovanja, Parlamentarna skupština može zakonom predvidjeti drugačiji način izbora troje sudija koje bira Predsjednik Evropskog suda za ljudska prava.

2. Procedure

(a) Većina svih članova suda sačinjava kvorum.

(b) Sud će, većinom glasova svih članova, usvojiti svoj poslovnik o radu. Sud će voditi javne rasprave, a svoje odluke će javno obrazlagati i objavljivati.

3. Jurisdikcija

Ustavni sud će podržavati ovaj Ustav.

(a) Ustavni sud je jedini nadležan da odlučuje o bilo kojem sporu koji se javlja po ovom Ustavu između dva entiteta, ili između Bosne i Hercegovine i jednog ili oba entiteta, te između institucija Bosne i Hercegovine, uključujući ali ne ograničavajući se na to:

- Da li je odluka entiteta da uspostavi poseban paralelan odnos sa susjednom državom u skladu sa ovim Ustavom, uključujući i odredbe koje se odnose na suverenitet i teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine.

- Da li je bilo koja odredba ustava ili zakona jednog entiteta u skladu sa ovim Ustavom. Sporove može pokrenuti član Predsjedništva, predsjedavajući Vijeća ministara, predsjedavajući, ili njegov zamjenik, bilo kojeg doma Parlamentarne skupštine; jedna četvrtina članova/delegata bilo kojeg doma Parlamentarne skupštine, ili jedna četvrtina članova bilo kojeg doma zakonodavnog organa jednog entiteta.

(b) Ustavni sud također ima apelacionu nadležnost u pitanjima koja su sadržana u ovom Ustavu, kada ona postanu predmet spora zbog presude bilo kojeg suda u Bosni i Hercegovini.

(c) Ustavni sud je nadležan u pitanjima koja mu je prosljedio bilo koji sud u Bosni i Hercegovini u pogledu toga da li je zakon, o čijem važenju njegova odluka ovisi, kompatibilan sa ovim Ustavom, sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i njenim protokolima, ili sa zakonima Bosne i Hercegovine; ili u pogledu postojanja ili domašaja nekog opšteg pravila međunarodnog javnog prava koje je bitno za odluku suda.

4. Odluke

Odluke Ustavnog suda su konačne i obavezujuće.

Član VII **Centralna banka**

Centralna banka Bosne i Hercegovine je jedina ovlaštena institucija za štampanje novca i monetarnu politiku na cijelom području Bosne i Hercegovine.

1. Nadležnosti Centralne banke odrediće Parlamentarna skupština. Međutim, u periodu od šest godina od stupanja na snagu ovog Ustava, Centralna banka neće moći davati kredite štampanjem novca, niti funkcionisati kao valutna komisija; nakon tog perioda Parlamentarna skupština može tu nadležnost dati Centralnoj banci.

2. Prvi Upravni odbor Centralne banke će se sastojati od Guvernera kojeg imenuje Međunarodni monetarni fond, nakon konsultacije sa Predsjedništvom, i tri člana koja imenuje Predsjedništvo, od kojih su dva iz Federacije (jedan Bošnjak i jedan Hrvat, koji će dijeliti jedan glas) i jedan iz Republike Srpske – svi sa mandatom od 6 godina. Guverner, koji neće biti državljani Bosne i Hercegovine niti bilo koje susjedne države, može imati odlučujući glas u slučaju neriješenog ishoda glasanja.

3. Nakon tog perioda, Upravni odbor Centralne banke Bosne i Hercegovine će se sastojati od pet lica koja imenuje Predsjedništvo na period od 6 godina. Odbor će među svojim članovima imenovati Guvernera na period od 6 godina.

Član VIII **Finansije**

1. Parlamentarna skupština će svake godine, na prijedlog Predsjedništva, usvojiti budžet kojim se finansiraju troškovi potrebni za izvršavanje nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine.

2. Ukoliko se takav budžet ne usvoji blagovremeno, budžet za prethodnu godinu će biti korišten na privremenoj osnovi.

3. Federacija će obezbijediti dvije trećine, a Republika Srpska jednu trećinu prihoda koji su potrebni za budžet, osim ako se prihodi ne prikupljaju na način kako je utvrdila Parlamentarna skupština.

Član IX Opšte odredbe

1. Nijedno lice koje se nalazi na izdržavanju kazne, izrečene presudom Međunarodnog tribunala za bivšu Jugoslaviju, i niti jedna osoba koja je pod optužnicom Tribunala, a koja se nije povinovala naredbi da se pojavi pred Tribunalom, ne može biti kandidat ili imati bilo koju neimenovanu, izbornu ili drugu javnu funkciju na teritoriji Bosne i Hercegovine.

2. Naknada za lica koja obavljaju funkciju u institucijama Bosne i Hercegovine ne može biti umanjena za vrijeme trajanja mandata nosioca funkcije.

3. Funkcioneri imenovani na položaje u institucijama Bosne i Hercegovine, u pravilu, odražavaju sastav naroda Bosne i Hercegovine.

Član X Izmjene i dopune

1. Amandmanska procedura

Ovaj Ustav može biti mijenjan i dopunjavan odlukom Parlamentarne skupštine, koja uključuje dvotrećinsku većinu prisutnih i koji su glasali u Predstavničkom domu.

2. Ljudska prava i osnovne slobode

Nijednim amandmanom na ovaj Ustav ne može se eliminisati, niti umanjiti bilo koje od prava i sloboda iz člana II ovog Ustava, niti izmijeniti ova odredba.

Član XI Prelazne odredbe

Prelazne odredbe u vezi sa javnim funkcijama, važenjem zakona i drugim pitanjima izložene su u Aneksu II ovog Ustava.

Član XII Stupanje na snagu

1. Ustav će stupiti na snagu po potpisivanju Opšteg okvirnog sporazuma kao ustavni akt, kojim se amandmanski zamjenjuje i stavlja van snage Ustav Republike Bosne i Hercegovine.

2. U roku od tri mjeseca od stupanja na snagu ovog Ustava, entiteti će amandmanskim postupkom izmijeniti svoje ustave da bi se osigurala saglasnost sa ovim Ustavom u skladu sa članom III, stav 3, tačka (b).

Aneks I

Dodatni sporazumi o ljudskim pravima koji će se primjenjivati u Bosni i Hercegovini

1. Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (1948)
2. Ženevske konvencije I-IV o zaštiti žrtava rata (1949), i Dopunski protokoli I-II (1977)
3. Konvencija koja se odnosi na status izbjeglica (1951) i Protokol (1966)
4. Konvencija o državljanstvu udatih žena (1957)
5. Konvencija o smanjenju broja lica bez državljanstva (1961)
6. Međunarodna konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije (1965)
7. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966) i Opcioni protokoli (1966 i 1989)
8. Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966)
9. Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije u odnosu na žene (1979)
10. Konvencija protiv mučenja i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih tretmana ili kažnjavanja (1987)
11. Evropska konvencija o sprečavanju mučenja, nehumanog ili ponižavajućeg tretmana ili kažnjavanja (1987)
12. Konvencija o pravima djeteta (1989)
13. Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika-migranata i članova njihovih porodica (1990)
14. Evropska povelja za regionalne jezike i jezike manjina (1992)
15. Okvirna Konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (1994)

Aneks II Prelazne odredbe

1. Zajednička prelazna komisija

(a) Strane ovim ustanovljavaju Zajedničku prelaznu komisiju koja će biti ovlaštena da raspravlja o praktičnim pitanjima u vezi sa implementacijom Ustava Bosne i Hercegovine, Opšteg okvirnog sporazuma i njegovih aneksa, i daje preporuke i prijedloge.

(b) Zajednička prelazna komisija se sastoji od četiri lica iz Federacije, tri iz Republike Srpske i jednog predstavnika Bosne i Hercegovine.

(c) Sastancima komisije predsjedava Visoki predstavnik ili lice koje on odredi.

2. Kontinuitet pravnih propisa

Svi zakoni, propisi i sudski poslovници, koji su na snazi na teritoriji Bosne i Hercegovine u trenutku kada Ustav stupi na snagu, ostaće na snazi u onoj mjeri u kojoj nisu u suprotnosti sa Ustavom dok drugačije ne odredi nadležni organ vlasti Bosne i Hercegovine.

3. Pravni i administrativni postupci

Svi postupci u sudovima ili organima uprave, koji su u toku na prostoru Bosne i Hercegovine u trenutku stupanja na snagu ovog Ustava, biće nastavljeni ili preneseni na druge sudove ili organe u Bosni i Hercegovini u skladu sa propisima kojima se uređuje nadležnost ovih institucija.

4. Državni organi

Dok ne budu zamijenjeni novim sporazumom ili zakonom, organi vlasti, institucije i druga tijela Bosne i Hercegovine će funkcionisati u skladu sa važećim propisima.

5. Ugovori

Svi ugovori koje je ratifikovala Republika Bosna i Hercegovina između 1. 1. 1992. godine i stupanja na snagu ovog Ustava biće dati na uvid članovima Predsjedništva u roku od 15 dana od njihovog stupanja na dužnost; svaki ugovor koji ne bude dat na uvid biće proglašen poništenim. U roku od 6 mjeseci poslije prvog zasjedanja Parlamentarne skupštine, na zahtjev bilo kojeg člana Predsjedništva, Parlamentarna skupština će razmotriti da li da otkáže bilo koji drugi ugovor.

Prijedlog amandmana na Ustav Bosne i Hercegovine

„Na osnovu člana X tačka 1. Ustava Bosne i Hercegovine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine na _____ sjednici Predstavničkog doma, održanoj _____ godine, i _____ sjednici Doma naroda, održanoj _____ godine, donijela je:

Amandman II

U Ustavu Bosne i Hercegovine član I tačka 2. („Demokratski principi“) mijenja se i glasi:

2. Određenje države. Bosna i Hercegovina je socijalna, pravna i demokratska država, u kojoj tri konstitutivna naroda (zajedno sa pripadnicima nacionalnih manjina i etničkih grupa) i građani vrše vlast neposredno i posredstvom slobodno izabраниh predstavnika.

Amandman III

U Ustavu Bosne i Hercegovine u članu II tačka 3. poslije tačke m) se umjesto zarezav stavlja tačka zarez i dodaju sljedeće tačke:

n) pravo na rad;

o) pravo na ograničeno radno vrijeme, dnevni i sedmični odmor, plaćeni godišnji odmor i odsustva;

p) pravo na zaštitu na radu;

r) pravo na materijalnu naknadu za slučaj privremene nezaposlenosti;

s) pravo radnika na prekvalifikaciju i dokvalifikaciju;

t) pravo zaposlenih i članova njihovih porodica na socijalnu sigurnost i socijalno osiguranje;

u) pravo na štrajk;

v) sloboda sindikalnog udruživanja i djelovanja;

z) pravo radnika da, u skladu sa zakonom, imaju najmanje jednu trećinu predstavnika u upravnim

organima preduzeća i ustanova, te da posredstvom svojih posebnih i obligatornih organa učestvuju u upravljanju preduzećima.

Amandman IV

U Ustavu Bosne i Hercegovine se u članu IV iza tačke 2a) dodaje nova tačka 2b) koja glasi:

Najmanje 10% birača upisanih u birački spisak u jednoj izbornoj jedinici formiranoj u svrhu izbora poslanika u Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine ima pravo podnijeti prijedlog za opoziv bilo kog poslanika biranog u Predstavnički dom u toj izbornoj jedinici. O opozivu se neposredno izjašnjavaju birači upisani u birački spisak u toj izbornoj jedinici, što se bliže uređuje Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine.

Dosadašnja tačka 2b) postaje tačka 2c).

Amandman V

U Ustavu Bosne i Hercegovine se u članu IV 3. iza tačke b) dodaje nova tačka c) koja glasi:

(c) Pravo predlaganja zakona i drugih akata iz nadležnosti Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine imaju svaki poslanik Predstavničkog doma, svaki delegat Doma naroda, Savjet ministara Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo Bosne i Hercegovine i najmanje 5.000 birača.

Iza dosadašnje tačke f) koja postaje tačka g) dodaje se nova tačka h) koja glasi:

(h) Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine može odlučiti da o pitanjima iz svoje nadležnosti raspiše referendum na kome će građani donijeti obavezujuću odluku o dotičnom pitanju. Ukoliko najmanje 30.000 građana zahtijeva raspisivanje referenduma, Parlamentarna skupština će biti dužna da ga raspiše, a odluka donesena na referendumu će biti obavezujuća. Parlamentarna skupština će biti dužna da raspiše referendum o pitanjima iz svoje nadležnosti ako to zahtijeva najmanje 20.000 građana, s tim da odluka na referendumu neće biti obavezujuća. Zakonom o referendumu se određuju pitanja koja se tiču državnog uređenja i organizacije vlasti Bosne i Hercegovine, te zaštite vitalnih nacionalnih interesa o kojima se, nakon izjašnjavanja građana na referendumu, može izjašnjavati Dom naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine ukoliko to zahtijeva klub delegata jednog konstitutivnog naroda. Ukoliko građani na referendumu donesu pozitivnu odluku o reviziji Ustava, ona može stupiti na snagu samo ako je potvrdi većina delegata iz reda svakog konstitutivnog naroda u Domu naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

Dosadašnje tačke c), d), e) i f) postaju tačke d), e), f) i g).

Dosadašnje tačke h), i) i j) postaju tačke i), j) i k).

I Ustavni osnov za donošenje amandmana

Ustavni osnov za donošenje amandmana II-V je član X tačka 1. Ustava Bosne i Hercegovine, kojim se uređuje način izmjena Ustava amandmanskom tehnikom: „Ovaj Ustav može biti mijenjan i dopunjavan odlukom Parlamentarne skupštine, koja uključuje dvotrećinsku većinu prisutnih i koji su glasali u Predstavničkom domu.“

II Ciljevi donošenja i sadržina amandmana

Za razliku od velike većine ustava, Ustav Bosne i Hercegovine ne sadrži definiciju, odnosno određenje države čije uređenje normira, što stvara probleme praktično-političke prirode. Definicija države u Ustavu treba da otkloni ove nedoumice i da istakne temeljne principe na kojima se zasnivaju državno i društveno uređenje Bosne i Hercegovine. Stoga je ona amandmanom II definisana kao federalna, socijalna, pravna i demokratska država. Ovom normom se želi istaći namjera ustavotvorca da Bosna i Hercegovina bude zasnovana na principima socijalne države, da institucije Bosne i Hercegovine budu obavezne da vode socijalno odgovornu politiku i vode računa o uspostavljanju i unapređenju socijalne pravde u društvu. To je naročito važno u društvu koje su politika i dio nauke odredili kao tranzicijsko društvo, u kome su socijalne razlike ogromne.

Bosna i Hercegovina treba da bude demokratska država u kojoj suverenitet pripada narodima i građanima, s tim da ga oni ostvaruju neposredno, kad i gdje je to moguće, ili posredno, putem slobodno izabраниh predstavnika. Određenje nosilaca suvereniteta u ustavnim odredbama sadržanim u uvodnom dijelu ustava (opšte ili osnovne odredbe) je uobičajeno u uporednom ustavnom pravu, a u Bosni i Hercegovini je toliko nužnije što postoje sporovi o tome kome pripada najviša vlast u državi. Imajući u vidu organizaciju i vršenje državne vlasti, jasno je da suverenitet pripada dvama subjektima – konstitutivnim narodima i građanima, pa tu činjenicu treba priznati u normativnom dijelu Ustava.

Bosna i Hercegovina je, prema obliku državnog uređenja, federalna država. Taj zaključak se nedvosmisleno izvodi iz analize ustavnih normi

kojima se uređuju nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine, organizacija i vršenje vlasti na državnom nivou, te odnos Bosne i Hercegovine i entiteta. Velika većina država koje su federalno uređene unose to obilježje u svoj naziv i/ili u svoje ustavno određenje. Time bi se otklonile brojne besplodne rasprave o tome kakvo je državno uređenje Bosne i Hercegovine, što ima i značajne praktične implikacije, jer bi se o dogradnji ustavnog sistema Bosne i Hercegovine lakše postigao sporazum ako bi se pošlo od preciznog definisanog državnog uređenja.

Amandman III je posvećen ljudskim pravima i slobodama. Ona su, doduše, već nabrojana u članu II Ustava, ali su to uglavnom lična i politička prava i slobode. Moderne države u svojim ustavima, međutim, jamče i druga ljudska prava i slobode, posebno ekonomska i socijalna. Za državu čije društvo prolazi kroz tranziciju, koja je obilježena kršenjem upravo ekonomskih i socijalnih prava je važno da istakne privrženost tim pravima i slobodama, te da njihovim uvrštavanjem u Ustav omogući njihovu efikasniju zaštitu. Nema sumnje da su ova ljudska prava i slobode na posredan način već priznata, time što je petnaest međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima i slobodama uvršteno u Aneks I Ustava. Ali, to je slučaj i sa ličnim i političkim pravima i slobodama koja su ne samo priznata kroz prihvatanje ovih međunarodnih dokumenata već i taksativnim nabrojanjem u ustavnom tekstu. Stoga je nužno, posebno imajući u vidu da su ekonomska i socijalna prava vjerovatno najugroženija, da ona budu izričito priznata u članu II Ustava. U pitanju su pravo na rad i druga prava na osnovu rada, kojima se jamči zaštita građana koji žive od rada i pripadaju svijetu rada. Cilj ovog amandmana je da se katalog ljudskih prava i sloboda u Ustavu Bosne i Hercegovine dopuni vrlo značajnom kategorijom socijalnih i ekonomskih prava i sloboda, koja su u modernom društvu vrednovana i zaštićena, te da se stvore ustavne pretpostavke za njihovu posebnu i ozbiljnu zaštitu.

Amandmanom IV se biračima jamči pravo opoziva izabраниh predstavnika u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Time se želi pojačati njihova odgovornost prema biračima i stvoriti pretpostavke za stalnu pravnu i političku vezu birača i njihovih predstavnika. Bez

ovog instituta, biračima se daje pravo da jednom u četiri godine učestvuju u političkom životu zemlje, a tokom trajanja mandata poslanika ne mogu na bilo koji način uticati na njihov rad. Kako birači biraju poslanike sa namjerom da ovi predstavljaju njihove interese, bez instituta opoziva se biračima onemogućava da sankcionišu one poslanike koji su iznevjerili njihova očekivanja. Cilj ovog amandmana je da se izabrani predstavnici učine zavisnijim od onih koji su ih birali i da promjena mišljenja birača o stavovima i radu njihovih predstavnika može biti vrednovana u bilo kom trenutku, a ne samo prilikom narednih izbora.

Amandmanom V se u ustavni sistem Bosne i Hercegovine uvode još dvije ustanove neposredne demokratije – referendum i narodna inicijativa. Za obje se predviđa da se mogu koristiti za odlučivanje o pitanjima iz nadležnosti Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Referendum može biti savjetodavni i obavezujući. Ukoliko Parlamentarna skupština odluči da raspiše referendum, odluka donesena na njemu će biti obavezujuća. Osim na osnovu odluke Parlamentarne skupštine, referendum može biti raspisan i na zahtjev određenog broja birača. Ukoliko raspisivanje referenduma zahtijeva najmanje 30.000 birača, Parlamentarna skupština će biti dužna da ga raspiše. Odluka donesena na tom referendumu će biti obavezujuća. Međutim, treba dopustiti mogućnost da referendum bude raspisan i u cilju konsultovanja građana o nekoj odluci ili aktu. U tom slučaju odluka donesena na referendumu neće obavezivati Parlamentarnu skupštinu Bosne i Hercegovine. Inicijativu za raspisivanje takvog referenduma, stoga, pokreće manji broj građana nego u slučaju obavezujućeg referenduma. Broj birača koji mogu zahtijevati raspisivanje referenduma je utvrđen tako da ne bude ni previsok, čime bi se u praksi onemogućilo korištenje ovog prava, ni prenizak, čime bi se stvorili veliki finansijski troškovi održavanja referenduma, ukoliko bi oni bili često raspisivani. U utvrđivanju ovog broja se vodilo računa o ukupnom broju birača u Bosni i Hercegovini i uporedno-pravnim rješenjima, posebno onim u Švajcarskoj. Parlamentarna skupština će biti dužna da usvoji odgovarajući zakon o referendum, kojim bi bliže uredila ovu ustavnu materiju. Ipak, mora se voditi računa o prirodi bosanskohercegovačkog društva i činjenici da se

odluke u institucijama Bosne i Hercegovine donose i moraju donositi na temelju konsenzusa. Odlučivanje putem referenduma, bez ikakvih ograničenja, bi moglo dovesti do preglasavanja, čime bi bili obesmišljeni ustavni mehanizmi za sprečavanje nacionalnog preglasavanja i za postizanje konsenzusa. Stoga zakonom o referendumu treba razraditi predloženu ustavnu normu po kojoj se odluke o određenim pitanjima mogu donijeti na referendumu samo ako ih prihvati Dom naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine ili ako Dom naroda smatra da o njima treba da se izjašnjava. To se odnosi na ustavotvorni referendum, jer ustav kao najviši pravni akt i osnov društvenog i državnog uređenja mora biti donesen na temelju konsenzusa. To važi i za zakonodavni referendum ukoliko se na njemu odlučuje o pitanjima od vitalnog nacionalnog interesa i o organizaciji i funkcionisanju državne vlasti, jer su ta pitanja suštinska za funkcionisanje države i razvoj jednog multietničkog društva sa teškim bremenom bliske prošlosti.

ne **Ustav** nas!!!

za **ljajte**

Prijedlog amandmana na Ustav Bosne i Hercegovine

„Na osnovu člana X tačka 1. Ustava Bosne i Hercegovine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine na _____ sjednici Predstavničkog doma, održanoj _____ godine, i _____ sjednici Doma naroda, održanoj _____ godine, donijela je:

Amandman II

U Ustavu Bosne i Hercegovine član I tačka 2. („Demokratski principi“) mijenja se i glasi:

2. Određenje države. Bosna i Hercegovina je socijalna, pravna i demokratska država, u kojoj tri konstitutivna naroda (zajedno sa pripadnicima nacionalnih manjina i etničkih grupa) i građani vrše vlast neposredno i posredstvom slobodno izabranih predstavnika.

Amandman III

U Ustavu Bosne i Hercegovine u članu II tačka 3. poslije tačke m) se umjesto zarezav stavlja tačka zarez i dodaju sljedeće tačke:

- n) pravo na rad;
- o) pravo na ograničeno radno vrijeme, dnevni i sedmični odmor, plaćeni godišnji odmor i odsustva;
- p) pravo na zaštitu na radu;
- r) pravo na materijalnu naknadu za slučaj privremene nezaposlenosti;
- s) pravo radnika na prekvalifikaciju i dokvalifikaciju;
- t) pravo zaposlenih i članova njihovih porodica na socijalnu sigurnost i socijalno osiguranje;
- u) pravo na štrajk;
- v) sloboda sindikalnog udruživanja i djelovanja;
- z) pravo radnika da, u skladu sa zakonom, imaju najmanje jednu trećinu predstavnika u upravnim organima preduzeća i ustanova, te da posredstvom svojih posebnih i obligatornih organa učestvuju u upravljanju preduzećima.

Amandman IV

U Ustavu Bosne i Hercegovine se u članu IV iza tačke 2a) dodaje nova tačka 2b) koja glasi:

Najmanje 10% birača upisanih u birački spisak u jednoj izbornoj jedinici formiranoj u svrhu izbora poslanika u Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine ima pravo podnijeti prijedlog za opoziv bilo kog poslanika biranog u Predstavnički dom u toj izbornoj jedinici. O opozivu se neposredno izjašnjavaju birači upisani u birački spisak u toj izbornoj jedinici, što se bliže uređuje Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine.

Dosadašnja tačka 2b) postaje tačka 2c).

Amandman V

U Ustavu Bosne i Hercegovine se u članu IV 3. iza tačke b) dodaje nova tačka c) koja glasi:

Pravo predlaganja zakona i drugih akata iz nadležnosti Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine imaju svaki poslanik Predstavničkog doma, svaki delegat Doma naroda, Savjet ministara Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo Bosne i Hercegovine i najmanje 5.000 birača.

Iza dosadašnje tačke f) koja postaje tačka g) dodaje se nova tačka h) koja glasi:

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine može odlučiti da o pitanjima iz svoje nadležnosti raspiše referendum na kome će građani donijeti obavezujuću odluku o dotičnom pitanju. Ukoliko najmanje 30.000 građana zahtijeva raspisivanje referenduma, Parlamentarna skupština će biti dužna da ga raspiše, a odluka donesena na referendumu će biti obavezujuća. Parlamentarna skupština će biti dužna da raspiše referendum o pitanjima iz svoje nadležnosti ako to zahtijeva najmanje 20.000 građana, s tim da odluka na referendumu neće biti obavezujuća. Zakonom o referendumu se određuju pitanja koja se tiču državnog uređenja i organizacije vlasti Bosne i Hercegovine, te zaštite vitalnih nacionalnih interesa o kojima se, nakon izjašnjavanja građana na referendumu, može izjašnjavati Dom naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine ukoliko to zahtijeva klub delegata jednog konstitutivnog naroda. Ukoliko građani na referendumu donesu pozitivnu odluku o reviziji Ustava, ona može stupiti na snagu samo ako je potvrdi većina delegata iz reda svakog konstitutivnog naroda u Domu naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

Dosadašnje tačke c), d), e) i f) postaju tačke d), e), f) i g).

Dosadašnje tačke h), i) i j) postaju tačke i), j) i k).

Mi, niže potpisani/e, tražimo od Parlamentarne skupštine BiH, odnosno Zastupničkog doma i Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH, da hitno usvoje gore navedene amandmane na Ustav BiH, a koji se tiču uvođenja direktne demokratije i osnova radničke participacije!

Ime i prezime	JMBG	Kontakt podaci	Potpis
— — — — —			

ne **JUSTAV** nas!!!

za **ljajte**

Kampanja za uvođenje direktne demokratije u Ustav BiH

Zahtijevamo reformu Ustava u korist građana i građanki BiH!

Zahtijevamo da građani i građanke dobiju pravo da učestvuju u procesu donošenja odluka i sami odlučuju o svojoj sudbini!

Zahtijevamo uvođenje direktne demokratije u Ustav BiH!